

PRON., oït *biľafamés* a Ares (1935, Ll. j 73 i en l'enq. de 1961 a Vilafamés (XIX) on recordo que em donaren també la pron. amb *-l-* com la pròpia dels vells. *Gentil.*: *AlcM.* *vilafamesí* i *vilafamer*, i porugament s'absté de tota indicació etimològica¹ tot i que en *E.T.C.* I, 167, ja vaig indicar que és d'origen aràbic.

MENC. ANT. A la Cròn. de Jaume I: «Nós havíem donat --- a Pero Corneyls que seríem a Borriana e --- Nós hi fom --- e d'aquí fayem cavalgades --- e goanyam Xasteylló de Burriana, e Burriol, e les Coves de Vinromà e Alcatén e *Vilabameç*» (§ 186, Ag. 233, 6).

I en el *Rept.*: «*Villabamez*, castrum et villa» (ed. Bof. 371); 1241, repoblat a fur de Saragossa (*EEMCA* III, 272); 1243: En la c. de pobl. que atorga el bisbe de Tortosa als pobladors de la «villa de *Cabanis*, afr. Mer. in visu *Mirabeti* --- usque in visu de *Buriol* et de *Pdio de Gaidones* usque ad a r c h u m sicut dividit cum Villa *Famez* ---» (Font Rius, *C. d. p.* § 281.9); 1248: *Villafamés* (MiretS., *Itin. de J. I.* 191). = *-mez* (*GGRV*, 903, n. 525). En un doc. original de l'a. 1250, i llegit per un especialista, encara apareix dos cops amb la *-n-* sense dissimilar, c. de p. que atorga el bisbe de Tortosa per a dues alqueries, limítrofes d'aquest poble i de *Perealach* (del qual nom es feu després *Bell-lloc*): «dividitur cum term. de *Benifamez*, et vadit ad mesquitas --- et ad podium *Parealach* --- et *Subarra* et *Albalato* --- et dividit cum *Alcya* et --- *Aladrenyi* --- et redit ad term. de *Benifamez*» (p. p. Betí, *El Castillo de Mirabet*, 302-303, i Font Rius, *C. d. p.* § 291, p. 425 2f. i cf. Font, p. 805).

1261: *Villafimez* (Huici, II, 281); 1279: *Villafamez* (MtzFdo., *DocValACA* II, 546); 1327: *Villafamez* (*CoDoACA* xxxix, 428); 1382: *Villafamez* (*BSCC* XIV, 461); S. XVI: *Villafamés* (*Memor. Muñoz*, *BSCC* XIV, 451); 1609: *Vilafamés*, 221 cases de cristians vells de la comanda de Montesa (Reglà, p. 105). No figura en els censos de moriscos.

Que *Vilafamés* és també d'origen aràbic, salta a la vista en la grafia amb *-b-* de Jaume I, i del *Rept.* i del doc. de 1240; i per altra banda grafia amb *-n-* reiterada, de la carta de 1250, confirma que hi ha dissimilació de *-n-* davant la nasal següent, com en els noms següents, i en altres que ja he explicat abans, p. ex. la *Cañada de Benatanduz*, prov. Terol, que a Olocau del Rei pronunc. *k.* de *biľatandut* (xxviii, 5a15).

ETIM. Es tracta evidentment de *Ibin al-Ĥamīd* o *Beni l-Ĥamīs* 'fill o fills d'Al-Ĥamīs'. En sentit primitiu *ĥamīs* és 'el cinquè' i 'la quinta part' en les diverses accepcions.²

En conclusió podem entendre *Ben(o) al-Ĥamīs* 'els fills del Parcer', que reté una quinta part (el *quīnonero* castellà de *quīnōn* QUINIONE). Es convertí també en NP: *Abu Yahya Ben Ĥamīs* en *Al-Ĥošanī*

(*Hist. des J. de Córdoba*, 100). També usual en els nostres moriscos: en la llista dels de Cervera, a. 1402: *Caat Hamez* (n. 32) després *Ĥabat Famiz* (nº 12). Nom de tots els països arabòfons: *Ĥamīs*, Aràbia (Hess. 21b, Socin, Euting) i Egipte (Littmann, 84), i a Algèria, junt amb el seu diminutiu *Ĥomayyīs* (Hess, *GAlg*).

Del mateix, o d'una variant morfològica. Pas de *Barrufemes*, vora l'Ebre, (cap a Garcia) (Iglésies-Santes., *Guies* III, p. 413, amb bona foto, lám. xxvii) > *Barr al Ĥamīs* 'el cinquè barri fora' o bé 'barri d'Al-Ĥamīs'.

¹ ¿Tindrien encara escrúpol a rebutjar l'absurd 'vila de femers' de *BDLC* (xiv, 1925, 71)? Innocentada que no sorprèn massa quan veiem llur conseller valencià, Sanchis Guarner negant tossudament l'origen aràbic de *Vilamarxant*. — ² 'Quinta part d'un regiment' («exercitus» *RMa.*), o 'objecte de 5 colzades', o com variant de *ĥammās* 'mètayer qui a droit au cinquième de la récolte' (Dozy, *Supl.*).

VILAFANET

Nom d'una antiga sèquia de Tortosa; 1344: «si alguna persona amerarà lí en la cèquia apellada *marem de Vilafane*». Segurament de *Ibin al-fanīq* que pot estar format amb el nom aràbic que va donar el cast. *alfaneque* (*DCEC* I, 111) i cat. *alfanec*, amb variant *alfanet* (*DECat.* I, 180), que designaren una mena de falcó, i també una mena de tela, preparada per formar el recinte d'una tenda (comparable amb el rodal regat per la sèquia); també es podria pensar en *fanīq* nom genèric corresponent a *faniqa* 'costal, gran mesura de gra' (*DECat.* II, 875).¹

¹ Una altra etim. concebible, a estudiar millor, com alternativa de la indicada, seria *Ibin al fanād(ēc)* 'la (sèquia) dels barrancs' format amb *fonādiq* plural de l'ar. *fondaq* (cf. *Fonādes*, sengles pdes. de Teulada i Confrides), veg. art. Com que els mots de l'estructura *ġāmid* tenien variant vulgar *ġāmd* ¿hi hauria aquí una pron. vulgar *-fonādq* reduïda a *fanet* o *fanec*?

VILAFILAR

Localitat antiga del te. de Terrassa (citada junt amb *Feulines*): 899: «in loco qui dic. *Villa Filar*» (*BABL* VII, 395); 1000, 1026 i 1028: «*Villa Filati*» (id. pp. 399 i 404); 1038: *Villa Filar* (ibid., o 483).

ETIM. Com que ja hi ha alguns NLL aràbics en el Vallès, sobretot l'Occidental, i a aquest nom no se li veu res semblant com a base en llatí, romànic ni germànic, també deu ser un arabisme de la sèrie present: de *Ibin al-Ĥat-ĥilāli*, adj. nisba, deriv. de *ĥilāl* 'estrella, punta aguda' del qual vénen els NLL